

Asia: VN/25955/2022

Valtioneuvoston asetus kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Yleistä asetuksesta

Lausuntoaikataulu asetuksen osalta on erittäin lyhyt huomioiden, että voimaantulo on määritelty 1.1.2023. Aikataulun myötä lausuntojen läpikäynti ja mahdolliset muutokset on käytännössä mahdotonta huolellisesti ja todelliset kuntien tarpeet huomioiden toteuttaa.

2. Laskennallisten kustannusten ja lisäosien perushinnat vuodelle 2023 (1 §)

Maailmantalouden, inflaation ja Venäjän hyökkäyssodan vaikutus näkyy kuntien peruspalveluiden kustannuksissa, joten peruspalveluiden valtionosuuksien perushintojen tasossa tulisi paremmin ottaa huomioon inflaation ja kustannusten kasvun vaikutus asukaskohtaiseen valtionavustusmäärään. Kuntien kustannukset kasvavat ja kunnille jää sote-uudistuksen jälkeen merkittävä kiinteistöihin sidottu korjausvelka ja peruskorjausriski, jotka vaikuttavat myös peruspalvelujen kustannuksiin. Perushintojen korotuksen tulisi toteutua seuraten paremmin kustannuskehitystä vuositason tasolla.

3. Syrjäisyyksiluvun määräytymisperusteet (2 §)

Syrjäisyyden perusteella on jaettu tänä vuonna 2022 peruspalvelujen valtionosuuden lisäosana 137 milj. euroa yhteensä 121 kunnalle. Vuonna 2023 lisäosan määrä on n. 65 milj. euroa. Euromäärä laskee -53 % ja asukaskohtainen yksikköhinta -73 %. Vuonna 2023 lisäosaa saa valtionosuuden ennakkolaskelmien perusteella 164 kuntaa eli syrjäisyyksiluvun piiriin luokiteltavien kuntien määrä kasvaa merkittävästi laskentatavan uudistuksesta johtuen. Lisäksi 28 nykyisen saajan syrjäisyyksiluvun kasvaa tämän vuoden tasosta.

Muutos pienentää suurimpia syrjäisyyksiluvun lisäosia. Suurimmillaan syrjäisyyden lisäosa on 1 322 e/asukas vuonna 2022 ja 347 e/asukas vuonna 2023. Tänä vuonna 17 kunnalla syrjäisyys-luku on yli 1,5 ja ne saavat lisäosaa yli 1 000 e/as. Ensi vuonna 31 kunnan syrjäisyyksiluku on yli 1,5 ja lisäosat ovat välillä 279-347 e/asukas.

Lapin liitto korostaa, että syrjäisyyksikertoimen merkitystä ei saa heikentää nykyisestään. Lapin harvaan asutussa maakunnassa on elintärkeää, että alueelliset olosuhteet otetaan jatkossakin riittävästi huomioon kuntien valtionosuuksien määrittelyssä.

Laskentatapa muuttuu siten, että vuoden 2023 syrjäisyyden määrittelyssä luovutaan linnuntie-etäisyydestä ja siirrytään tiestöön perustuvaan saavutettavuuden mittaamiseen. Esitetty muutos on itsessään kannatettava, koska se kuvastaa maantieteellisistä etäisyyksistä kunnalle aiheutuvia kustannuksia. Laskentatavan muutoksen lisäksi olisi kuitenkin tarpeen tarkastella myös syrjäisyyden lisäosan määrittelyssä käytettävää porrastusta ja kertoimia.

Koko maan kymmenen suurimman syrjäisyyksiluvun kunnista Lapin maakunnan kuntia on vuonna 2022 ollut yhdeksän, laskentatavan uudistuksen myötä vuonna 2023 kymmenen suurimman syrjäisyyksiluvun kuntien joukossa Lapin kuntia on kahdeksan. Vuonna 2022 Lapin 21 kunnasta yli 1,5 syrjäisyyksikertoimen kuntia on ollut yhteensä 13 ja yli 1,0 syrjäisyyksikertoimen kuntia yhteensä 15. Uudistuksen myötä Lapin kunnista yli 1,5 syrjäisyyksikertoimen kuntia on edelleen 13 ja yli 1,0 syrjäisyyksikertoimen kuntia yhteensä 16. Syrjäisyyden lisäosaa on aiemmin saanut Lapin kunnista 19, jatkossa laskentatavan muuttuessa saajia on 20. Uutena syrjäisyyden lisäosan saajien joukkoon nousee Simo.

Vaikka syrjäisyyksiluku kasvaa Rovaniemeä lukuun ottamatta kaikissa Lapin kunnissa, ovat lappilaiset kunnat suurimpia uudistuksen häviäjiä. Lapin kuntien yhteenlaskettu syrjäisyyksilisän määrä laskee uudistuksen myötä yhteensä 71 %, kun koko maassa muutos on 53 %. Lappilaisista kunnista 14 kuntaa on suhteellisesti eniten menettävien 20 kunnan joukossa, euromääräisesti eniten menettävien 20 kunnan joukossa lappilaisia kuntia on yhteensä 12.

Laskentatavan muutoksen ja Sote-uudistuksen vaikutus lisäosan euromääräiseen määräytymiseen olisi tullut eritellä asetusmuistiossa nyt tehtyä tarkemmin. Näin olisi ollut helpommin havaittavissa, mitä laskentatavan muutos käytännössä merkitsee yksittäisille kunnille.

Lapin pienimmälle kunnalle Pelkosenniemelle muutos merkitsee yli 761 000 euron (71 %) pudotusta valtionosuuteen, mikä on kestämaton tilanne.

4. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lisäosan määräytymisperusteet (3 § ja liite)

Kertoimen toimivuuden ja jaon tuoman lisävaltionosuuden osalta on huomioitavaa, että kuntien hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen työ ja sitä koskeva raportointi on vielä hyvin eri tasolla. Vastaukset voivat poiketa merkittävästikin todellisesta. Kunnat kehittävät toimintaa hyvää vauhtia sekä panostavat ja lisäresursoivat työhön. Käytännössä tiedon taso on kuitenkin monissa kunnissa vasta alullaan. Tietoisuus mm. erilaisista toimintamalleista on joissakin kunnissa vähäistä. Pelkosenniellä on vasta vuonna 2022 käyttöön otettu sähköinen hyvinvointikertomus. Työ on hyvällä alulla. Pelkosenniemi on mukana alueellisessa kehittämistyössä. Tästä huolimatta työ on vasta alussa ja ymmärrys kokonaisuudesta rakentumassa.

Raportoinnin tulee tukea hyvin alkanutta työtä ja valtionosuuden lisäosan perusteiden toteutumista.

5. Kuntien peruspalvelujen hintaindeksi (4 § ja 8 §:n 3 momentti)

Kuntien peruspalvelujen hintaindeksin perusteena olevien kustannusten painorakennetta tulisi tarkastella tiheämmin nykyisen 5 vuoden syklin sijaan. Toimintaympäristön muutokset, maailman talouden tilanne, kustannuskehitys inflaation vuoksi ja muut muutokset vaikuttavat kustannusten painorakenteeseen ja siksi tiheämpi tarkasteluväli on perusteltua, vaikkakin VM:n ennusteita käytetään arvioitaessa kustannustason muutosta. Ennusteissa tulisi olla nykyistäkin ajantasaisemmat pohjatiedot käytettävissä

6. Verotuloihin perustuvassa valtionosuuden tasauksessa huomioon otettavat verotulot (5 § ja siirtymäsäännös 8 § 4 mom.)

Verotuloihin perustuvassa valtionosuuden tasauksessa huomioon otettavat verotulot 5 § Verotuloihin perustuvassa valtionosuuden tasauksessa huomioon otettavina kiinteistöverotuloina ei saisi olla vesivoimalaitosten kunnille maksama kiinteistövero, johtuen määrätyn veron kompensatiosta vesivoimatuotannon haitoista ao. kunnille. Haitat ovat mm. säännöstelystä johtuvia maankäytön, elinkeinojen, virkistyskäytön haittoja.

7. Kotikuntakorvausta koskevien tietojen toimittaminen (6 §)

Valtioneuvoston asetuksen mukaan kunnan on toimitettava tiedot oppilaiden määrästä ja kotikunnasta Koski-tietovarannon kautta. Koski-tietovarannossa on tämän jälkeen päivittäin tiedossa, missä kunnassa oppilas kunakin koulupäivänä käy koulua. Tämä mahdollistaa, että kotikuntakorvaukset voidaan jatkossa kohdentaa tasa-arvoisesti.

Pelkosenniellä on keväisin tammikuusta toukokuun alkuun oppilaita muista kunnista. Osa koko tuon ajan. Haluamme mahdollistaa kausityöntekijöiden työskentelyn kunnassa perheen kanssa, joten otamme heidän lapsensa työn ajaksi kouluumme. Tällä hetkellä emme saa heistä kotikuntakorvausta emmekä muutakaan korvausta, koska korvausten perustana on yksi päivä 15.12. Oppilaat saavat meillä opetuksen lisäksi koulukuljetuksen, kouluateriat ja usein koulu-kirjatkin. Lisäksi he saavat tarvitsemansa tuen koulunkäyntiin. Samassa asemassa on myös muita kuntia, joissa on erityisesti matkailualalla sesonkityöläisiä. Isossa osassa Lapin kuntia sesonkityöntekijöitä on juuri kevättälven aikana.

Kotikuntakorvaukset tulee jakaa jatkossa oikeudenmukaisemmin.

8. Siirtolaskelmissa huomioon otettavat verotulot (7 § 2 mom.)

Menettelytapa maksuunpantujen verotulojen käyttölaskelmissa on oikeellinen.

9. Takautuvien palkkaharmonisaatiokustannusten huomioon ottaminen siirtolaskelmissa (7 § 1 mom.)

Hyvinvointialueella tapahtuva palkkaharmonisointi tulee kattaa erillisrahoituksella, ei kuntien rahoituksella. Velvoite kunnille ilmoittaa tiedot vuoden 2023 kesäkuun loppuun on riittävä tilinpäätöstietojen valmistuttua.

Alatalo Paula
Pelkosenniemen kunta - Päivi Vauhkonen